

УДК 378.046-21.68:331.101-051

Ю.В. Кузьменко
м. Херсон, Україна**ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІВ УКРАЇНИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
УЧНІВ У ТРУДОВОМУ НАВЧАННІ: ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

Постановка проблеми. Світ професій XXI століття суттєво вирізняється від світу професій, що існували в минулому. Це обумовлено еволюційними процесами в суспільстві (розвиток науки і техніки, виникнення Інтернет простору, різке збільшення у людства кількості інформації, міжнародний трансфер знань, соціальні і економічні зміни). Зникають не лише професії, а й цілі галузі економіки. Тому на ринку праці відбувається постійна зміна вимог суспільства щодо підготовки спеціалістів. У свою чергу, це вимагає від людини оновлювати свої знання і вміння, навчатися і отримувати нові професії. Наприклад, результати офіційного дослідження «Shape of Jobs to Come», виконаного дослідницькою компанією Fast Future для уряду Великобританії, показали, що людина XXI століття повинна бути не тільки мобільною, а й змушена під тиском науково-технічного прогресу у середньому змінювати до 8-10 професій упродовж життя [14].

Значна роль у підготовці майбутньої генерації працівників належить педагогам. Від них залежить на скільки молоде покоління буде готовим до майбутніх викликів і змін на ринку праці, як будуть вирішуватися складні, багаторівневі проблеми в суспільстві. Тому не дивно, що в Україні змінюється зміст, орієнтири, цілі освіти, впроваджуються інноваційні педагогічні технології, використовується педагогічна спадщина видатних педагогів, екстраполюється світовий конструктивний досвід щодо формування освітньої складової фахівців, в тому числі і з трудової підготовки.

У 2004 р. було прийнято Базовий стандарт базової і повної середньої освіти, де окреслено вимоги до діяльності вчителя технологій через реалізацію змісту освітньої галузі «Технологія». У цьому документі передбачено «ознайомити учнів з проектно-технологічною та інформаційною діяльністю, із світом сучасних професій, спираючись на знання з основ наук на рівні предметно-практичної діяльності; залучення учнів до проектно-технологічної, інформаційної, художньо-трудової та дослідницької діяльності; розвиток в учнів здатності реально оцінювати свої можливості для вибору посильних творчих завдань. ...Основою реалізації змістових ліній є проектно-технологічна та інформаційна діяльність, яка інтегрує всі види сучасної діяльності людини: від появи творчого задуму до реалізації готового продукту» [13].

Зрозуміло, що ефективна реалізація згаданого стандарту залежить від рівня підготовки вчителя до реалізації проектно-технологічного підходу в трудовому навчанні школярів. Як відмічає у своєму дослідженні С. Яшук: «Проектно-технологічний підхід дає змогу реалізувати варіативність у змісті трудової підготовки, тобто уникнути жорсткої регламентації наповнення змісту навчальної діяльності учнів. А тому оновлений зміст і методика трудового навчання мають будуватися на засадах проектно-технологічного підходу, який ґрунтується на гнучкій організації процесу навчання учнів, де пріоритет належить засобам активного навчання і сучасним педагогічним технологіям» [17, с. 3-4].

Аналіз попередніх досліджень. Широке коло проблем професійного навчання фахівців із трудової підготовки висвітлено у дослідженнях Ю. Бєлової, М. Бондаренко, В. Борисова, О. Гедвілло, А. Касперського, Н. Кардаш, М. Корця, В.Кузьменка, Н. Левченко, Н. Носовець, Л. Оршанського, Є. Павлютенкова, Н. Слюсаренко, Г. Терещука, Д. Тхоржевського, В. Юрженко, М. Чепіль, А. Цини та ін. Висвітлення питання проектного навчання ми знаходимо у роботах О. Авраменка, Т. Антонюка, В. Безрукової, В. Бондаря, Г. Гаврилюк, Ю. Жилияєвої, У. Килпатріка, Ї. Коллінгса, О. Коберника, Г. Кондратюка, Н. Матяш, М. Пелагейченка,

М. Ретівих, Д. Снезден, В. Сидоренка, В. Симоненка, С. Ткачука, С. Ящука та ін.

Мета статті – показати підготовку педагогів України до організації проектної діяльності учнів у трудовому навчанні в історико-педагогічному контексті.

Виклад основного матеріалу. Впровадження у практику роботи шкіл, позашкільних навчальних закладів, ВНЗ, інститутів післядипломної освіти інноваційних технологій навчання – один із шляхів оновлення і формування якісної робочої сили в освітній системі України. І. Зязюн впевнений, що професійна підготовка вчителя з метою подолання стандартизації майбутньої професійної діяльності потребує модернізації в контексті пошуку нових методів та технологій її реалізації [3, с. 52]. Тому не дивно, що підготовка педагогів до реалізації проектно-технологічного підходу в трудовому навчанні школярів викликає нині особливе зацікавлення педагогічної науки. Це не випадково, як підкреслює М. Чепіль та А. Федорович «підвищення вимог до особистісних і професійно значущих якостей національних кадрів пов'язане з розвитком інформаційних технологій, визнанням переваг науково-технічного прогресу, принциповими змінами, яких зазнало матеріальне виробництво і сама структура праці людини. Обов'язковим атрибутом життєдіяльності стає технологія діяльності як раціональний спосіб досягнення мети, з урахуванням творчих, економічних, екологічних, естетичних, етнічних, психологічних та інших факторів» [15, с. 19]. Наразі в багатьох країнах світу на зміну трудовому навчанню приходить система шкільної технологічної освіти.

Проектно-технологічна діяльність є прогресивною інноваційною педагогічною технологією, яка дозволяє акумулювати в собі значний обсяг знань направлених на створення продукту праці, передбачає перетворення освітньої, виробничої та художньої реальності. В її основі лежить метод проектів, що дозволяє в процесі проходження опантом послідовно пов'язаних етапів проектування інтегрувати, засвоювати, оновлювати знання, уміння, навички та збагачувати свій досвід.

У дослідженні М. Кнолла визначено, що у своєму становленні і розвитку метод проектів пройшов такі етапи:

- початок проектної діяльності в архітектурних школах Європи (1590-1765 pp.);
- використання «проекту» як звичайного методичного прийому та поширення його в США (1765-188 pp.);
- реалізація проектів у трудових школах США (1880-1915 pp.);
- інноваційне трактування «методу проектів» та початок його розповсюдження в Європі (1915-1965 pp.);
- переосмислення ідей проектного навчання та третя хвиля його міжнародного розповсюдження (1965 і до тепер) [18, с. 62].

Основоположник методу проектів американський педагог В. Кілпатрик поняття проект розумів як будь-яку цільову діяльність учнів. Власним прикладом довів, що цей метод дозволяє: враховувати інтереси та психологічні особливості конкретної вікової групи дітей під час обрання певних видів діяльності; зробити свідомий та добровільний вибір виду діяльності кожним учнем; дає можливість обрати посильну роботу учню та довести її до логічного завершення; домогтися якісного виготовлення та естетичного оформлення створених виробів; дотримуватися правил безпечної праці у практичній діяльності; формувати основи культури праці та ін. [4].

На жаль, цей метод не знайшов своєї реалізації в системі української освіти у період Радянської доби. Н. Крупська, ознайомившись із цією методикою, визнала, що цей метод розвиває ініціативність, спостережливість, привчає до планової і самостійної роботи, раціональності і практичності, формує навички послідовного опису виконаної роботи [7, с. 30]. Але пізніше, після консультацій з відомим американським педагогом Д. Дьюї (1928 р.), що був прибічником методу проектів та знаним у світі борцем за ненасилля в педагогіці, вона змінює свою думку. Н. Крупська стверджувала, що в американських проектах перевага надавалась особистісним матеріальним потребам та інтересам, що аж ніяк не підходило для виховання учнівської молоді в СРСР. Тому цей метод став ігноруватися керівництвом Радянського Союзу, що і стало основною причиною провалу впровадження проектного навчання в цей період. Як

відмічає у своєму дослідженні М. Пелаєйченко «в 20-ті роки в Україні цій проблемі приділялось не достатньо уваги з наступних причин: теорія використання методу проектів тільки розроблялась і не було єдиного підходу до цього поняття у радянській педагогіці; були відсутні методичні посібники, рекомендації для навчання студентів методу проектів; учителя вбачили як пропагандиста комуністичних ідей і, найменше, як дослідника педагогічних інновацій» [12, с. 7].

В Україні після визнання незалежності українські вчені активно стали вести пошуки реалізації проектно-технологічної діяльності в навчальному процесі. У дослідженнях О. Авраменка, В. Бербеця, Т. Бербец, А. Вдовиченко, А. Касперського, О. Коберника, В. Сидоренка, А. Терещука, Л. Хоменко, С. Ящука було розкрито зміст і значення проектно-технологічної діяльності в навчальному процесі школярів.

Щодо ВНЗ та системи післядипломної педагогічної освіти, то активного свого розвитку проблема підготовки педагогів до реалізації проектно-технологічної діяльності у трудовому навчанні учнів набула у 2005 році. Це обумовлено тим, що в Базовому стандарті базової і повної середньої освіти (2004 р.) та в нових навчальних програмах з трудового навчання для учнів основної та старшої школи (2005 р.) було визначено здійснення викладання предмету «Трудове навчання» за проектно-технологічною системою навчання, де провідним напрямом організації навчально-виховного процесу виступає проектно-технологічний підхід [13; 9]. Програми побудовані за модульною структурою, складаються з інваріантних (обов'язкових) і варіативних модулів, передбачає окреме навчання дівчат, хлопців, а також змішаних груп учнів. Реалізація варіативності у змісті трудового навчання учнівської молоді дозволяє врахувати можливості матеріально-технічної бази навчальних майстерень шкіл, рівень підготовки педагогів, надає вчителю можливість скерувати навчальний процес у русло творчого розвитку дітей, максимально враховуючи їх інтереси і запити.

У 2010 році було розроблено «Концепцію технологічної освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів України», у якій визначено актуальність технологічної освіти в світовому масштабі, окреслено теоретико-методологічні засади, критеріально-понятійний апарат, основні принципи, мету, завдання, зміст, структуру, стратегічні напрями, тактичні завдання та умови реалізації проектно-технологічної діяльності в трудовому навчанні школярів [5, с. 3-11].

Ці документи сприяли дослідженням у цьому напрямку, постійному оновленню підходів до професійного навчання фахівців із трудової підготовки. Оскільки зрозуміло, що організовувати проектну діяльність учнів можуть лише вчителі, що володіють цією технологією.

Тому, як справедливо узагальнює Ю. Жиляєва, «традиційно теоретичне засвоєння змісту навчального матеріалу загальнопедагогічних дисциплін потребує перегляду з метою виділення циклу проблем і, відповідно, розробки проектних завдань, система яких забезпечить інтегроване засвоєння теоретичного матеріалу в процесі проектно-технологічної діяльності студентів за умов використання проектно-технології. Метод проектів є доцільним в процесі традиційної лекційно-семінарської системи для забезпечення практичного засвоєння певного навчального матеріалу» [2, с. 114].

Л. Оршанський зауважує, що формування у майбутніх учителів трудового навчання досвіду проектно-технологічної діяльності здійснюється за двома основними напрямками: 1) включення методу проектів у процес вивчення різних дисциплін, передбачених навчальним планом; 2) введенням у навчальний план підготовки спецкурсу з основ виконання творчих проектів. Ацентує увагу на тому, що важливим є не лише навчити проектувати майбутніх педагогів, а й здійснювати управління розробкою проектів у школі. Науковець окреслює чинники, що «впливають на ефективну роботу студента над проектом: 1) формування бази знань, що складає підґрунтя початку самостійної роботи над проектом; 2) установка на нові знання, отримувані у процесі дослідження; 3) контроль над правильною інтерпретацією знань; 4) вироблення умінь конструювати знання. Практичні заняття повинні присвячуватися обговоренню проблем, що виникли при виконанні самостійної роботи та розробці проектів» [11].

В. Моштук серед критеріїв розвитку готовності майбутніх фахівців до проектно-технологічної діяльності називає такі: «здібності до прогнозування, ступінь розвитку творчого

мислення, здібності до трансформації нестандартних ситуацій, володіння проектно-технологічними компетенціями, вміння впроваджувати в процес технологічної освіти прогресивні інноваційні та інформаційні технології, здатність до самоконтролю та самоаналізу, спрямованість на здійснення ПТД, прагнення до самовдосконалення». Вчений підкреслює, що «застосування проектно-технологічної діяльності в культурно-освітньому просторі ВНЗ приводить, з одного боку, до розвитку креативності студентів, формування у них проектно-технологічної культури, з іншого – надає позитивну активуючу дію на саму систему освіти в результаті творчого і фахового зростання педагогічних кадрів, вдосконалення форм організації, інформаційно-методичного забезпечення і матеріально-технічної бази навчально-виховного процесу» [8, с. 31].

Як зазначає О. Коберник, реалізація освітніх проектів допомагає розвивати творчу самостійну діяльність особистості, формувати її дослідницькі навички, створює можливість забезпечити організацію самостійної діяльності в межах певного предмета, науки або практики [6, с. 27].

М. Пелагейченко було розроблено модель підготовки майбутніх учителів трудового навчання до організації проектної діяльності учнів. До основних форм та методів роботи підготовки студентів до організації проектної діяльності він відносить: методи активізації творчості (метод «мозкової атаки», дизайн-аналіз, морфологічний аналіз, метод фокальних об'єктів, алгоритмічний метод); вербальні методи (розповідь, бесіда, лекція, дискусія); наочно-практичні методи (демонстрація, ілюстрація, метод вправ, лабораторний метод, відео метод) [12, с. 8].

На думку С. Ніколайчук «метою проектування у процесі підготовки майбутніх учителів технологій є створення таких умов під час освітнього процесу, за яких його результатом є індивідуальний досвід творчої проектно-технологічної діяльності. Для реалізації цієї мети необхідно провести організацію справжньої дослідницької, творчої, самостійної діяльності майбутніх учителів технологій» [10, с. 141].

У системі післядипломної освіти педагогічних кадрів також здійснюється цілеспрямована робота щодо підготовки вчителів до організації проектної діяльності на уроках трудового навчання. Так, Г. Гаврилюк до організаційно-педагогічних умов, що спрямовані на підвищення професіоналізму учителів трудового навчання в реалізації проектно-технологічного підходу, відносить створення професійно-мотиваційного середовища, упровадження навчально-методичного комплексу підготовки, а також виокремлює інтегративний підхід до фахової підготовки вчителів у післядипломній освіті [1, с. 13]. Педагогів на лекціях, семінарах, конференціях знайомлять з проектними технологіями, з вимогами щодо реалізації проектно-технологічної діяльності у процесі трудового навчання школярів, з видами навчальних проектів та ін. У тематиці випускних робіт фахівців із трудової підготовки обов'язково представлені ці теми. Працюючи над випускною роботою педагоги не лише мають можливість поглибити свої знання з даної теми, а й висвітлити позитивний власний досвід роботи з організації проектної діяльності на уроках технічної і обслуговуючої праці.

В. Яковлева акцентує увагу на тому, що «головною умовою удосконалення навчально-виховного процесу у підготовці до проектної діяльності є професійна майстерність викладачів, їх ерудиція, творчий підхід до використання всього найкращого, що є в педагогічній науці і практиці, постійний пошук найбільш результативних педагогічних рішень, критичний аналіз своєї діяльності тощо, це і є головними показниками їх компетентності» [16]. Тому не випадково на практичних заняттях педагоги самі виконують проекти і можуть оцінити цю діяльність не лише з позицій вчителя, а й учня. Виконані проекти педагоги розміщують у своєму блозі, які стають зразком для учнів.

Висновки. Підбиваючи підсумки зауважимо, що сучасні вимоги до організації трудової підготовки школярів призводять до суттєвих змін змістової і процесуальної складових підготовки вчителя. Наразі кожен фахівець із трудової підготовки має бути готовим до реалізації проектно-технологічної діяльності в навчальному процесі. Ці вимоги сприяють модернізації

традиційної системи їх підготовки, спонукають до розробки та реалізації нових методичних підходів, активізують історико-педагогічний пошук науковців в цьому аспекті для висвітлення конструктивного досвіду минулого.

Аналіз вітчизняних та зарубіжних історико-педагогічних та науково-методичних джерел дає підстави стверджувати, що проектному навчанню в цілому та шляхам реалізації його інноваційного змісту приділялась увага вчених у різні періоди. Але сутнісні зміни пов'язані із реформуванням національного змісту освіти в контексті реалізації проектно-технологічного підходу в трудовому навчанні почали відбуватися з 1991 року, після набуття незалежності України.

Важливими для подальшого розгляду вважаємо проблеми, що стосуються детальної характеристики змісту формування освітньої складової фахівців із трудової підготовки в Україні у 1991-2015 рр.

Література:

1. Гаврилюк Г. М. До питань професійної компетентності майбутніх учителів технологій щодо реалізації проектно-технології навчання у трудову підготовку школярів / Г. М. Гаврилюк // Інновації в підготовці фахівців технологічної, професійної освіти та готельно-ресторанного бізнесу : збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Херсон : Айлант, 2012. – С. 12–17.
2. Жияєва Ю.М. Метод проектів та проектна технологія в контексті загальнопедагогічної підготовки вчителя / Ю.М. Жияєва // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка : Науковий журнал. Педагогічні науки. – Житомир : ЖДПУ ім. І.Франка, 2009. – № 44. – С. 110–115.
3. Зязюн І. Я. Психодіагностика педагогічної майстерності вчителя / І. Я. Зязюн // Вісник Житомирського педагогічного університету ім. І. Франка : Науковий журнал. – Житомир : ЖДПУ ім. І.Франка, 2003. – № 12. – С. 52–55.
4. Кіпатрик У.Х. Метод проектов / У.Х. Кіпатрик. – М. : Работник просвещения, 1925. – 236 с.
5. Коберник О. Концепція технологічної освіти учнів загальноосвітніх закладів України / О. Коберник, В. Сидоренко // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2010. – № 6. – С. 3-11.
6. Коберник О.М. Проектна технологія: теорія, історія, практика: монографія / О.М. Коберник. – Умань : ПП Жовтий О.О., 2012. – 229 с.
7. Крупская Н. «Метод проектов» в политпросветработе / Н.К. Крупская // Коммунистическое просвещение. – 1923. – № 3. – С. 27–31.
8. Моштук В. Проектно-технологічна діяльність як основа проектно-технологічної культури майбутнього вчителя технологій і креслення / Василь Моштук // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред.) та інші]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2011. – Випуск 38. – С. 25–32.
9. Навчальні програми з трудового навчання для учнів основної та старшої школи [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>. – Назва з екрану.
10. Ніколайчук С. П. Проектно-технологічна діяльність майбутніх учителів технологій у процесі їх професійної підготовки / С.П. Ніколайчук // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Випуск 31 : збірник наукових праць. – К. Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – С. 139-142.
11. Оршанський Л. Метод проектів у системі підготовки сучасного вчителя трудового навчання / Леонід Оршанський [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://library.udpu.org.ua/library_files/zbirnuk_nauk_praz/2010/2010_3_15.pdf. – Назва з екрану.
12. Пелагейченко М. Л. Підготовка майбутніх учителів трудового навчання до організації проектної діяльності учнів основної школи: автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія і методика трудового навчання» / Пелагейченко М. Л. – Бердянськ, 2006. – 25 с.
13. Постанова від 14 січня 2004 р. № 24 від 23.11.2011 Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/24-2004-%D0%BF/page>. – Загол. з екрану.
14. Тема завдань з української мови та літератури для формування в учнів навчальних та інноваційних навичок [Електронний ресурс] // Інститут післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка. – Режим доступу до ресурсу: <http://litterref.ru/jgeujgqasrnayfsrna.html>. – Загол. з екрану.
15. Чепіль М.М., Федорович А.В. Підготовка вчителя трудового навчання: історія, реалії та перспективи: монографія / за ред. М.М.Чепіль. – Дрогобич : Ред.-вид. відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2008. – 240 с.

16. Яковлева В.А. Подготовка майбутніх педагогів до проектної діяльності як засіб формування компетентного вчителя трудового навчання / В.А. Яковлева [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://blogs.korrespondent.net/blog/users/3216209-pidhotovka-maibutnikh-pedahohiv-do-proektnoi-diialnosti>. – Назва з екрану.

17. Яшук С. М. Організація проектно-технологічної діяльності учнів основної школи на уроках трудового навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук : 13.00.02 «Теорія і методика трудового навчання» / Яшук Сергій Миколайович. – Київ, 2004. – 20 с.

18. Knoll M. The Project Method: Its Vocational Origin and International Development / M.Knoll // Journal of Industrial Teacher Education. – 1997. – Vol.34. – №3. – P. 59-80.

У статті окреслено історичні передумови підготовки педагогів України до організації проектної діяльності учнів в трудовому навчанні з 1991 по 2015 роки. Відмічено, що значна увага приділялася вченими проектному навчанню в різні періоди, але сутнісні зміни пов'язані із реформуванням національного змісту освіти України в 1991 р., в тому числі і у контексті реалізації проектно-технологічного підходу в трудовому навчанні. Показано, що підготовка педагогів до реалізації проектно-технологічної діяльності на уроках трудового навчання є одним із важливих етапів у становленні та розвитку професіоналізму сучасних вчительських кадрів як у вищих навчальних закладах так і в системі післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: підготовка фахівців із трудової підготовки, проектно-технологічна діяльність, ВНЗ, післядипломна педагогічна освіта.

В статье обозначены исторические предпосылки развития подготовки педагогов Украины к организации проектной деятельности учащихся в трудовом обучении с 1991 по 2015 годы. Отмечено, что значительное внимание уделялось учеными проектному обучению в разные периоды, но существенные изменения связаны с реформированием национального содержания образования Украины в контексте реализации проектно-технологического подхода в трудовом обучении начались в 1991 году. Доказано, что подготовка педагогов к реализации проектно-технологической деятельности на уроках трудового обучения является одним из важных этапов в становлении и развитии профессионализма современных учительских кадров как в высших учебных заведениях так и в системе последипломного педагогического образования.

Ключевые слова: подготовка специалистов с трудовой подготовки, проектно-технологическая деятельность, вузов, последипломное педагогическое образование.

In the given article historical backgrounds of training teachers in Ukraine to the organization of pupils' project activity in the context of labor training in 1991 - 2015 are underlined. It is marked that the main attention was given by scientists to project activity in different periods, but the main changes are connected with the reformation of the national Ukrainian science context in 1991, and also in the context of realization of projectile-technological approach in labor training. It is shown that activity during the lessons of labor training teachers in Ukraine to the organization of pupils' project activity in the context of labor training is one of the important periods of grounding and development of modern teachers' cadres as at the higher educational establishments so in the system of after diploma pedagogical education.

Key words: labor training specialists, projectile-technological activity, higher educational establishment, after diploma pedagogical education.